

МОГУЋНОСТИ ЗА РАЗВОЈ РЕКРЕАТИВНОГ ТУРИЗМА У СОКОБАЊИ

Милош Марјановић¹

Примљено: 03.06.2017. | Прихваћено: 21.07.2017.

АПСТРАКТ: *Савремени начин живота и рада има велики утицај на коришћење слободног времена и одмора. С обзиром на то да је савремени рад све мање динамичан и искључује физичку активност, у човеку се ствара потреба за одговарајућим активностима, којима ће у слободно време задовољити и надокнадити основне људске потребе, оличене у забави, кретању, рекреацији и игри, а све у циљу бољег и квалитетнијег начина живота. Активни одмор, као глобални тренд, крупним корацима заузима примат у коришћењу слободног времена код савременог човека. Србија је свакако изузетно интересантна као дестинација за развој овог вида туризма због своје природно-географске разноликости. Сокобања је једна од најзначајнијих и најпосећенијих бања у Србији и поседује изузетне потенцијале за упражњавање активног одмора. Климатске особености, непосредно планинско окружење, нетакнута природа, термоминерални извори и водени токови чине основу за развој савремених видова туризма – активни одмор. У овом раду биће анализирани потенцијали за развој рекреативног туризма на територији општине Сокобања, тренутно стање развоја, могућности за развој, материјална база и туристички промет, као и фактори који ограничавају динамичнији развој рекреативног туризма.*

Кључне речи: *Сокобања, рекреативни туризам, активни одмор*

УВОД

Развој индустријализације у свету у 19. и 20. веку довео је до тога да је човек био све више отуђен од природе, све је мање имао времена за себе и све се брже трошио физички и психички. Таква отуђеност се негативно одражава на његов радни али и психофизички морал. Отуда се јављају разни протести радника за повећање њихових права. Јавља се потреба за рекреацијом. Велики број земаља уводи разне видове рекреације својих радника у циљу њиховог психо-фиичког опоравка и одмора. У бившим социјалистичким државама, у које спада и наша

¹ Цвијићева 9/19, 18000 Ниш, контакт: milos.marjanovic@mail.com

земља, разне друштвене и синдикалне организације су били иницијатори масивнијег рекреативног кретања (Čomić et al., 2008). У Србији се после Другог светског рата масовно активирају бањски и планински центри од којих су познатији Врњачка бања, Сокобања, Копаоник, Златибор и други и све већи број људи учествује у овом облику туристичких кретања.

Активни одмор је специфичан вид туризма који подразумева велики број активности усмерене на коришћење слободног времена и одмора, а које се неопредно везују за здрав живот, забаву и разоноду, у циљу обнављања и опоравка људске психо-физичке снаге. Модерни начин живота и рада, као и живот у урбаном окружењу, утиче на савремено друштво тако да све већи број људи прихвата активан начин одмарања (Blažajac, 1992). Човек примењује разне спортско-рекреативне активности чији садржаји представљају природне облике кретања, а у складу са својим здравственим стањем, способностима, потребама и интересима. С обзиром на то да се неке основне људске потребе као што су кретање, забава и игра могу задовољити спортом и рекреацијом, активни одмор представља нову тенденцију у развоју туризма, који се разликује од традиционалног садржаја одмора. Активни одмор укључује многобројне активности у атрактивном природном окружењу, које се разликују од свакодневних радних. Он у суштини представља начин одмарања уз помоћ разних активности, у циљу одржавања и побољшања психо-физичког стања организма у атрактивном природном окружењу (Bartoluci, Andrijašević, 2006).

Сокобања поседује природне потенцијале који су изузетни за активно упражњавање одмора. Велики број активности које доприносе успостављању или одржавању биолошке и психичке равнотеже могуће је упражњавати у атрактивном амбијенту сокобањске котлине, а неке од њих су планинарење, трчање, пешачење, пливање, возња бицикла или ролера, рафтинг, једрење и сплаварење.

Сокобањска котлина се налази у централном делу источне Србије. Захвата површину од 525,5 km². У морфолошком погледу Сокобањска котлина представља део планинско-котлинско-долинске макрорегије, а мезорегије Источна Србија (Pavlović, 1995). Са свих страна је окружена планинама средње висине: Ртањ (1.567 m) на северу, на истоку су Слемен и Крстатац, на југоистоку је Девица, на југу Озрен, а на југозападу Буковик. Од Ниша је удаљена 60 km, а 30 km од ауто-пута Е-75, главног правца кретања туриста у нашој земљи. Од Београда је удаљена 240 km.

Могућности развоја рекреативног туризма у Сокобањи су базиране на богатству природних туристичких вредности као што су климатске карактеристике, вегетација, термоминерани извори и повољном туристичко-географском положају. Комплементарност развоја бањског са планинским туризмом је од фундаменталног значаја за даљи развој туризма у Сокобањи. Могућности развоја рекреативног туризма у Сокобањи су знатно веће од досадашњег стања, изграђености материјалне базе, садржаја и дужине туристичког боравка. Близина града Ниша, као главног емитивног подручја и близина аеродрома “Цар Константин” повећава туристичку вредност Сокобање.

ПРИРОДНИ РЕСУРСИ У ФУНКЦИЈИ РЕКРЕАТИВНОГ ТУРИЗМА У СОКОБАЊИ

Природа сокобањског краја представља добру основу за развој туризма. Међутим, и поред тога добар део туристичких потенцијала није у довољној мери и на адекватан начин презентован туристичком тржишту. Због тога, али и због лоших економских услова (како на нивоу целе Србије, а посебно на простору источне Србије) туристички потенцијали Сокобањске котлине нису у довољној мери валоризовани што представља ограничавајући фактор даљег развоја. Боравак туриста на овом простору треба да се заснива на оптималној комбинацији атрактивних природних атрибута који ће директно омогућити активни одмор (Radivojević, 2010).

Сокобања поседује бројне и разноврсне природне туристичке вредности које представљају основу развоја туризма овог краја. Климатске особености, непосредно планинско окружење, термоминерални извори и водени токови пружају одличне услове за психо-физички одмор и опоравак човека.

Комбинација климатских фактора на територији Сокобање омогућава развој здравствено-лечилишног али и рекреативног туризма. Повољна климатска обележја која карактеришу сокобањску котлину, сврставају је у ред бањско-климатских места, односно Сокобања носи епитет ваздушне бање. Анализирајући стање појединих климатских елемената, клима Сокобање је дефинисана као клима конфора или зона угодног осећаја. То потврђује и податак да средња годишња температура ваздуха износи 10,29°C. Најхладнији месец је јануар са просечном температуром од -1,25°C, а најтоплији је јул са 21,4°C (Мацејка, 2003). Просечан број дана у години са температуром ваздуха изнад 18°C, који је погодан за туристичка кретања и сматра се туристичком сезоном, износи 92 дана. Просечна температура у зимском делу године износи -0,6°C, у пролеће 10,6°C, лето 20,2°C и у јесен 12,0°C. Годишња количина падавина износи 599 mm и на основу тога Сокобања се сврстава у ред бања са минималном количином атмосферског талога што не утиче много на туристичка кретања (Мацејка, 2003). Релативна влажност ваздуха је највећа у зимским месецима са максимумом у децембру од 83%, а најмања је у августу 68%. Годишња вредност инсолације износи 1.861,5 h, односно просечно 5,09 h дневно (Radivojević, 2008). Комбинација климатских елемената овог простора седативно делује на организам човека. Клима Сокобање се може јавити као директна и као индиректна туристичка вредност. Уколико се јавља као елемент климатотерапије, односно у функцији рекреације, сматра се директним туристичком вредношћу. Као индиректна туристичка вредност, клима Сокобање се испољава кроз њено деловање на биљни и животињски свет, хидрографске објекте и рељеф, потенцирајући њихову туристичку привлачност.

Могућности за развој различитих видова рекреативног туризма у уској су вези са морфолошким обележјима овог краја. У туристичком погледу, најинтересантије планине су Ртањ и Озрен. Ртањ, строги резерват природе, је највиша планина сокобањске котлине са врхом Шиљак (1.565 m). Ову планину карактерише изузетан пејзажно декоративни и угодни планински амбијент. Ртањ са својим атрактивним потенцијалом, отвара могућност развоја рекреативног туризма. До-

бро обележене стазе које воде од подножја до врха, омогућавају вишечасовни успон у очуваном природном амбијенту. Постоје традиционалне акције као штупу су Божићни или Ноћни успон, али постоје и многе друге акције које планинари и други љубитељи ове планине изводе, што самостално, што у групама. Интересантно је да је прилаз Ртњу могућ практично са свих страна, па се у зависности од тренутних интересовања и могућности појединаца, бира жељени пут. Бројни видиковци на Озрену и Девици чине и ове планине интересантним за туристичка кретања, и то пре свега за излете и шетње. Атрактивном потенцијалу Озрена доприноси и стимулативна суб-планинска клима, на основу које је, а према функционалној класификацији планина, Озрен и сврстан у групу планина опоравалишта (Stanković, 2000). Велики број уређених стаза води од подножја ових планина до самих врхова, а један од интересантнијих врхова за планинаре су Оштра чука, Чапљинац на Девици. Организовани успон на врх Оштра чука (1.074 m), Планинарски савез Србије је овај успон, који се одржава 24. септембра сваке године, уврстио у календар својих редовних активности.

Као изузетна погодност за развој рекреативног туризма на простору општине Сокобања имају разноврсне биогеографске туристичке вредности. Амбијенталну, рекреативну и пејзажну вредност овог простора повећава богата планинска вегетација која прекрива целу сокобањску котлину. Велике површине листопадних и четинарских шума, ливада и пашњака, уређених паркова и одморишта омогућавају дуге и лагане шетње обележеним стазама кроз нетакнуту природу, или вожњу бицикла по планинском терену. Уређени паркови у самој Сокобањи и непосредном окружењу дају велики допринос психо-физичком опоравку туриста. Неки од паркова су централни градски парк, парк “Бањица”, парк на Врелу (Борићи), парк „Чука 1“ и „Чука 2“. За туристе су јако привлачна и излетишта распрострањена по ободу Сокобање до којих је могуће доћи пешака. То су Лептерија, Очно, Калиновица, извор реке Моравица. Посебну биогеографску вредност чини и самоникло лековито биље. Сокобањски крај је од давнина био познат по самониклом лековитом биљу: ртањски чај, кантарион, мајчина душица (Marić, Radović, 1997). Више од 200 различитих врста лековитог биља је пронађено на територији општине Сокобања. Брање лековитог биља и сакупљање шумских плодова су активности у којима туристи могу активно учествовати током свог боравка.

Термоминерални извори Сокобањске котлине чине њен примарни туристички ресурс, који у основи и одређује здравствено-лечилишну функцију бање. На основу извршене хидрорејонизације и извршених хемијских анализа сврставају се у радиоактивне акратотерме са карактером слабих земно алкалних вода. Све воде се одликују повећаном радиоактивношћу, што им даје посебан балнеолошки значај. На простору котлине термална вода се празни у шест локалности, извор Парк, термоминерални извор Преображење, извор Бањица I и Бањица II, Извор Моравица I извор Лептерија (Jovanović, Radivojević, 2006). Термоминерални потенцијал Сокобање није адекватно искоришћен. Развој бање треба да се фокусира на отварању *wellnes & spa* центара, као један од водећих праваца развоја бања у свету. Термоминерални потенцијал требало би да се једним делом усмери у пуњење постојећих и изградњу нових базена са термоминералном водом, парних

купатила, а други део би требало да служи за загревање истих, а активација постојеће инфраструктуре треба да буде приоритет у даљем развоју (Košić et al., 2011). Вештачко језеро Бован, и река Моравица су хидролошки објекти који омогућавају развој рекреативног туризма на овом простору. Због своје незагађености реке сокобањске котлине (Моравица, Сеселачка река, Жлезовац) су погодне за различите видове рекреативног туризма, а посебно за развој спортског риболова. У том погледу посебно се истиче Моравица, где постоје и повољни услови за развој купалишног туризма (Aleksić, 2005). Вештачка акумулација Бован, настала преграђивањем реке Моравице ради снабдевања водом алексиначке општине, представља потенцијални туристички мотив. Уређене плаже, спортови на води, једриличарење, као и спортски риболов, само су неке од активности у којима туристи могу да уживају током свог боравка.

Поред рекреативних, неки облици рељефа имају и атрактивна својства везано за естетске и куриозитетне атрибуте као што су водопади, пећине и леденице. Водопад Рипалка се налази на реци Градашница. Висок је 17 m и акумулативни је тип водопада. Први је споменик природе у Југославији заштићен законом из 1948. године (<http://www.sokobanja.travel/vodic/izletista/ripaljka>). Сесалачка пећина се налази недалеко од села Сесалац, петнаестак километара источно од Сокобање. Није туристички уређена, али је осветљена у дужини од 200 m, и може се лепо видети и снимати пећински накит који се налази у изобиљу. Леденица која се налази у подножју планине Ртањ, има дубину од 30 m и константну температуру од - 2°C.

СМЕШТАЈНИ КАПАЦИТЕТИ НАМЕЊЕНИ РЕКРЕАТИВНОМ ТУРИЗМУ У СОКОБАЊИ

Средином 19. века почиње туристички развој Сокобање са изградњом првих смештајних објеката – комерцијалне виле, приватне собе, а самим тим и развој њене смештајне рецептиве. Године 1932. подигнута је прва вила, комерцијалниг типа, за смештај бањских гостију. Била је то вила „Македонија“, годину дана касније подигнуте су још две виле на истом потезу, али нешто западније у односу на вилу Македонију. То су биле вила „Нада“ и „Бота“. Током наредне 1933. године, изграђене су још три виле: „Миланово“, вила „Србија“ и вила „Озрен“. Последње изграђене виле у периоду пре Другог светског рата биле су: вила „Мој одмор“, „Мишић“ и вила „Стојановић“ (Aleksić, 2005). Највећи напредак у развоју, Сокобања доживљава у периоду 1975–1987. године, када израста у један од највећих и најзначајних бањских и туристичких центара у тадашњој Југославији (Marić, Radović, 1997).

Данас Сокобања не располаже довољним капацитетима за смештај гостију у хотелским објектима. Сви хотели у Сокобањи су грађени средином 70-их година XX века. Дужи низ година се хотели налазе у процесу власничке трансформације, што у знатној мери отежава и одуговлачи прекопотребна инвестициона улагања за адаптацију и одржавање објеката. У Сокобањи нема хотела високе категорије, а за озбиљнији развој било ког вида туризма, основни туристички капа-

цитети треба да задовоље потребе савременог туристе. Овакви капацитети су неопходни, поготово ако се има у виду интерес Сокобање да изађе на међународно тржиште и да постане један од водећих конгресних и здравствених центара Србије (Master plan turističke destinacije Sokobanja, 2007). Хотел „Сунце“ је у процесу власничке трансформације и тренутно је под реконструкцијом. Адаптација овог хотела знатно ће утицати на количину и квалитет хотелске понуде Сокобање. Последњих година је хотел „Здрављак“ отворен за посетиоце само у одређеним периодима године, и током значајнијих празника, тако да се знатно смањује понуда у хотелском смештају током године.

Табела 1. Број лежајева у хотелима и здравственим установама у Сокобањи

Име објекта	Категорија	Број кревета
хотел „Здрављак“	3*	512
хотел Моравица	3*	210
хотел Турист	3*	105
хотел Сунце	2*	184
Wellnes&spa центар Сокотерме	3*	35
Укупно		1046

Извор: Организација за туризам, културу и спорт општине Сокобања

Посебну категорију смештајних капацитета чине здравствени објекти, и то пре свега Специјална болница “Бањица” са 270 лежајева, Специјална болница “Сокобања” са 530 лежајева, као и специјална болница “Озрен” која нема комерцијални део за туристе.

Табела 2. Број и структура смештајних капацитета Сокобање у домаћој радиности

Укупан број категорисаних соба у Сокобањи	2.222 собе	
	4.837 лежајева	
Укупан број категорисаних лежајева у домаћој радиности у Сокобањи	прва категорија	1.517 лежајева
	друга категорија	1.897 лежајева
	трећа категорија	1.189 лежајева
	четврта категорија	234 лежајева

Извор: Организација за туризам, културу и спорт општине Сокобања

Смештајни капацитети у приватном власништву су у иницијалној фази, без икакве системске контроле и планског развоја што утиче на њихову категоризацију (Radivojević et al.,2010). Верује се да у понуди има још око 10.000 кревета у смештају који није пријављен и није категорисан. Овај број је у константном порасту, јер се све већи број домаћинства укључује у понуду. На смањену попуњеност ових капацитета утиче ниво квалитета смештаја и услуга који се нуди, а који не задовољавају стандард савременог туристе.

АНАЛИЗА ТУРИСТИЧКОГ ПРОМЕТА

Најбољи показатељ развоја туризма неког места јесте управо туристички промет. Организован развој туризма у Сокобањи датира још од 1837. године, када је у Сокобању дошао први гост, дакле пуних 180 година. Сокобања има туристичку и здравствену функцију, те се као таква сврстава међу центре са најдужом традицијом у развоју туризма. Сокобања се налази међу најпосећенијим бањама у Србији и заузима друго место са 14% од укупног туристичког промета, одмах иза Врњачке бање која реализује 26% од укупно реализованог бањског туристичког промета (Stanković, 2010).

Табела 3. Број гостију, број ноћења и дужина боравка у Сокобањи за период 1996-2016

Година	Број гостију			Број ноћења			Просечна дужина боравка	
	Домаћи	Страни	Укупно	Домаћи	Страни	Укупно	Домаћи	Страни
1996	40836	237	41073	238404	365	238769	5,8	1,2
1997	46872	452	47324	254751	1211	255962	5,4	1,8
1998	64955	586	65541	528099	1614	529713	8,1	2,3
1999	51051	482	51533	374124	1522	375646	7,3	1,3
2000	65434	840	66274	568575	3536	572111	8,7	4,2
2001	67226	894	68120	439529	3650	443579	6,5	4,4
2002	66141	1036	67177	418422	2213	420635	6,3	2,1
2003	60297	1463	61760	396848	5852	402700	6,6	4
2004	63049	1633	64682	408538	6042	414580	6,5	3,7
2005	-	-	65870	-	-	413403	6,27	
2006	-	-	67690	-	-	412393	6,09	
2007	60235	1046	61281	365480	5269	370749	6,07	5,03
2008	63128	1152	64280	376850	4816	381666	5,97	4,18
2009	55686	1263	56949	330901	4959	335860	5,94	3,93
2010	49056	1027	50083	299325	3152	302477	6,1	3,07
2011	54984	959	55943	335458	3882	339340	6,1	4,04
2012	51423	685	52108	317274	2550	319824	6,17	3,72
2013	42134	1293	43427	291978	4312	296290	6,93	3,33
2014	33859	7048	40907	162555	7451	170006	4,8	1,57
2015	31438	3028	33021	162218	5200	167418	5,16	1,72
2016	27119	3158	30277	161598	5024	166622	5,9	1,61

Извор: Организација за туризам, културу и спорт општине Сокобање

На основу података из табеле 3, може се пратити број гостију, број остварених ноћења и дужина боравка који су гости остварили у протеклих двадесет година на територији Сокобање. Може се приметити да је број гостију и остварених ноћења

у Сокобањи, како домаћих тако и страних био у константом порасту у периоду од 1996-2008, када се повећао 50%, међутим од 2008. године се бележи константни пад броја туриста. Ово се може повезати са смањењем капацитета у хотелским објектима. Наиме, хотел “Сунце” је престао са радом 2010. године, и у процесу је власничке трансформације. Увелико се врши реконструкција хотела и то би значило повећање капацитета у хотелском смештају. Такође, хотел “Здрављак” не ради пуним капацитетом, и његов рад карактерише сезоничност. Од 2012. године он ради само током летњих месеци и то смањеним капацитетом. Исто важи и за хотел “Турист” који је у склопу ХТП Лептерија. Највећи број гостију за протеклих двадесет година је било у 2001. години, када је забележено 68.120 гостију, али је највећи број ноћења остварен годину дана раније, 2000. године, 572.111 ноћења. Дужина боравка гостију је у опадању, и све већи број туриста долази током викенда. Велики проблем праћења промета гостију прави немарност власника приватног смештаја, који избегавају пријављивање гостију, те слика није реално стање броја гостију и остварених ноћења. Сматра се да се у приватном сектору оствари још око 30% ноћења током године и исто толико гостију који посете Сокобању. Последњих година знатно се променила структура гостију. Све више младих и породичних људи посећује Сокобању. Углавном су то викенд туристи и њихов боравак није дужи од 3 дана. Велики допринос томе има изградња Аквапарка “Подина” (Организација за туризам, културу и спорт општине Сокобања, 2017).

SWOT АНАЛИЗА

На основу података из претходног текста, урађен је приказ снага, слабости, шанси и претњи, односно ризика који су везани за даљи развој рекреативног туризма на територији општине Сокобања. Принцип деловања треба да се заснива на јачању предности и искоришћавању шанси које постоје, као и на елиминацији слабости и превентивног деловања на идентификовању ризика.

Као главна снага могу се узети природни ресурси, а поготово термо-минерални извори, чијом би се адекватном применом унапредила и осавременила туристичка понуда Сокобање. Искоришћавање термалног потенцијала за пуњење базена у спа центрима, као и загревање просторија у много би олакшао и унапредио развој туризма. Главна слабост је недостатак базичне инфра и супраструктуре, као и непостојање дугорочног плана развоја. Комплементарни развој бањског и планинског туризма, као и сарадња са осталим привредним субјектима у окружењу су главне шансе за даљи развој. С обзиром на то да су средства која се издвајају за промоцију туристичких дестинација у Србији врло ограничена, треба искористити популарност, широк просторни обухват и ниску цену оглашавања путем електронских медија. Економска рецесија и недостатак домаћих и иностраних улагача, као и све бржи развој бањских центара у окружењу су главне претње по туризам Сокобање.

Табела 4. SWOT Анализа

Снаге	Слабости
<ul style="list-style-type: none"> • Нетакнута природа, еколошки чисто подручје • Природни ресурси: термоминерални извори, непосредно планинско окружење, јединство пејзажа • Богатство флоре и фауне • Познато гостопримство према гостима 	<ul style="list-style-type: none"> • Неразвијена базична инфраструктура • Недовољна брига о заштити природе свих појединаца укључених у туризам • Непостојање дугорочног плана развоја туризма • Изостанак сарадње и стварање партнерства са суседним општинама на нивоу регије
Шансе	Претње
<ul style="list-style-type: none"> • Тренд комплементарног развоја бањског и планинског туризма у Србији и у свету • Све већа потражња за пределима са очуваним природним ресурсима • Повећање свести о значају рекреације и бањског туризма у очувању општег здравља људи • Стварање туристичких кластера са циљем да се постигне боља препознатљивост туристичког производа • Размена искуства са већ афирмисаним европским и светским бањским центрима • Све популарнија употреба електронских медија као јефтиног начина промоције 	<ul style="list-style-type: none"> • Постојање других бања са развијеном традицијом рекреативног туризма у Србији и окружењу • Економска рецесија и слаба куповна моћ домаћег тржишта • Лоша инвестициона клима и дуг период амортизације представљају ограничавајуће факторе за инвеститоре • Нестабилна политичка ситуација у свету и региону

ЗАКЉУЧАК

Сокобања има изузетан природни потенцијал за развој рекреативног туризма. Природно окружење које даје могућност за комбиновање више активности у циљу активног одмора, је потребно валоризовати и усмерити ка тражњи. Туристичка валоризација је једна од најзначајнијих корака у планирању будућег развоја туризма неког простора. Има велики значај у очувању и заштити животне средине (непосредно планинско окружење, клима, термоминерални извори, као и остали хидролошки објекти пружају могућност за организовање великог броја активности, који би диференцирали понуду Сокобање од чисто бањско-лечилишног места. Савремена медицина је доказала да се човек најбрже и најквалитетније одмори управо кроз активности у природи. Класичан вид одмора полако губи свој примат, а нови вид активног одмора узима маха свуда у свету. Клима и нетакнута природа овог краја седативно делује на организам човека, дуге и лагане шетње кроз шумске комплексе обележеним стазама или треккинг – савладавање планинског успона, брање лековитог биља и сакупљање шумског воћа, вожња бицикла, једриличарство или риболов, свакако да може да издвоји понуду Сокобање на домаћем па и интернационалном тржишту. Даљи развој Сокобање треба да се

усмери ка заштити животне средине и очувању еколошког потенцијала простора у функцији туризма, као и побољшање материјалних фактора развоја. Сокобања би свој даљи развој требало да базира на удруживању у туристичке кластере (нпр. туристички кластер Источне Србије), како би обезбедила адекватну препознатљивост и позиционираност на домаћем и на страном тржишту. Сарадња и размена искуства са већ афирмисаним бањским центрима Европе па и света би доста помогло унапређењу и креирању јединствене туристичке понуде (Јовић, 2002). Главни недостатак јесте мањак квалитетних смештајних капацитета. Већина хотела је грађена 70-их и 80-их година и таква база не одговара квалитету понуде који савремени туриста очекује. Сезонски карактер рада ових хотела довео је до пада броја туриста последњих година и смањење броја остварених ноћења, што свакако утиче и на економију овог краја. Потребно је извршити власничку трансформацију ових објеката и осавременити понуду која ће одговарати иностраном тржишту, као и изградити хотелске објекте високе категорије (4* и 5*) што је и стратешки циљ општине Сокобања. Такође је потребно валоризовати природни потенцијал који ова општина поседује уз поштовање принципа одрживог развоја.

ЛИТЕРАТУРА

- Aleksić, S. (2005). Vodič kroz Sokobanju. Sokobanja
- Bartoluci, M., Andrijašević, M. (2006). Aktivni odmor u unapređenju kvaliteta turističke ponude. Opatija: Hotelska kuća
- Blagajac, M. (1992). Programirani aktivni odmor. Beograd
- Jovanović, J., Radivojević, A. (2006). Turističko-geografski prikaz Sokobanje. *Glasnik Srpskog geografskog društva*, 86 (2), 287-299
- Košić, K., Pivac, T., Romelić, J., Lazić, L., Stojanović, V. (2011). Characteristics of thermal-mineral waters in Backa region (Vojvodina) and their exploration in spa tourism. *Renewable and Sustainable Energy reviews*, 15, 801-807
- Malinić, V., Stevanović, S. (2015). Turistička valorizacija antropogenih turističkih vrednosti gradske opštine Lazarevac. *Zbornik radova DGTH*, br.44, 62-85, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad
- Marić, R., Radović, M. (1997). Sokobanja - koncept održivog razvoja turizma. Beograd: Ekonomski institut
- Maćejka, M. (2003). Klima i njen zdravstveni značaj u banjama Srbije. Beograd: Srpsko geografsko društvo
- Master plan turističke destinacije Sokobanja. 2007. Ministarstvo trgovine, turizma i usluga (Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja – sektor turizma)
- Jovičić, Ž. (2002). Turizam Srbije. Beograd: Turistička štampa
- Organizacija za turizam, kulturu i sport opštine Sokobanja
- Pavlović, M. (1995): Geogradske regije Srbije i Crne Gore. Beograd. Savremena administracija

- Radivojević, A., Filipović, I., Dimitrijević, Lj., Nikolić, M. (2010). Geografske osnove razvoja turizma u sokobanjskoj kotlini. *Glasnik srpskog geografskog društva*, 90(3), 111-118
- Radivojević, A. (2008). *Geografske promene u Sokobanjskoj kotlini i njihov uticaj na regionalni razvoj*. Doktorska disertacija, Beograd: Geografski fakultet
- Stanković, M., S. (2000). Turistička geografija. Beograd: Geografski fakultet
- Stanković, S. Jovanović, V. (2006). Banje Srbije i njihov značaj za turizam, *Zbornik radova: Planiranje, uređenje i zaštita banjskih i klimatskih mesta Srbije*, 13-25
- Stanković, S., Pavlović, S. (2005): Banjski i planinski turizam Srbije, *Zbornik radova PMF*, 53, 75-90
- Čomić, Đ., Jović, G., Popović, I. (2008): Osnove turizma. Pale: Filozofski fakultet univerzitet u istočnom Sarajevu
- <http://www.sokobanja.travel/vodic/izletista/ripaljka>